

importance of testimony of the parties and their witnesses in the court in the then law clearly pointed to the application of this class principle. At the testimony of witnesses, in case of their contradiction, the preference was given to a man over a woman who was notable before the infallible, educated over those who are not, spiritual before the secular. In addition, National and religious inequality of witnesses should be considered. If the judge believed that the number of documents submitted to the case was sufficient, then, summarizing the materials of the civil case, court chancellery used them to prepare the extract of the case. Proofing took place in a court where judges were guided by the above mentioned extract. The trial was not considered publicly and the trial phase of the process in its absolute majority ended with the fact that the judges approved the conclusions of the extract.

Key words: *Ukraine, History Law, judicial right, civil procedure, pre-trial stage of civil procedure.*

Стаття надійшла 27 серпня 2018 р.

УДК 340.114/134:[341.1:796](477)

З. П. Дубінська

ДЖЕРЕЛА ПРАВА ТА СИСТЕМА ЗАКОНОДАВСТВА У ГАЛУЗІ СПОРТИВНИХ ПРАВОВІДНОСИН В УКРАЇНІ

Проаналізовано основні види джерел права в Україні. Досліджено та охарактеризовано поняття і систему джерел права. Виокремлено джерела права, що регулюють спортивні правовідносини в Україні. Встановлено, що основними джерелами спортивного права в Україні є: нормативно-правові акти, нормативно-правові договори, правові звичаї України, міжнародні правові звичаї, судові прецеденти, рішення Спортивного арбітражного суду у місті Лозанна (САС), акти міжнародних спортивних організацій тощо.

Ключові слова: *джерела права, спортивні правовідносини в Україні, правові звичаї України, міжнародні правові звичаї, акти міжнародних спортивних організацій.*

Постановка проблеми. Поняття джерел права є однією з фундаментальних категорій у загальній теорії права. Система законодавства кожної країни формується та залежить від цього правового явища.

Ефективність функціонування державного механізму безпосередньо пов'язана з існуванням та дією правових засобів регулювання суспільних відносин. Одним із таких засобів є джерела права, які сукупно становлять цілісну і взаємопов'язану систему [2].

Вважаємо, що для якісного дослідження поняття «джерела права» потрібне ґрунтовне вивчення його суті та основних властивостей. Необхідно також виявити закономірності функціонування джерел права, виокремити їх ознаки та охарактеризувати види.

Аналіз наукових досліджень засвідчує той факт, що немає єдності щодо дефініції «джерела права». А надто, серед науковців точаться дискусії щодо єдиного підходу до формування, функціонування та застосування цього поняття. Вивчаючи категорію «джерела права», необхідно пам'ятати, що кожна галузь права має власну галузеву специфіку. Спортивне право не є винятком, а отже, наділене своєрідними особливостями, зокрема і в джерельній базі.

Сьогодні тенденція розвитку спортивного права сприяє зростанню уваги суспільства до вивчення особливостей джерел спортивного права, дослідження їх ефективного та збалансованого практичного застосування в сучасній законодавчій системі нашої країни.

Стан дослідження. Питання джерел права досліджено у працях теоретиків-правників сучасності, таких як: О. Балинська, Т. Гарасимів, М. Кельман, В. Копейчиков, М. Кравчук, Л. Луць, Г. Муртазаєва, О. Мурашин, Н. Пархоменко, П. Рабінович, Р. Ромашов, О. Скакун, Н. Хома, Л. Шестопалов тощо.

Що стосується «джерел спортивного права», варто зазначити, що в сучасній теорії права України ця тема недостатньо досліджена. Окремі аспекти джерел спортивного права висвітлювалися у наукових працях С. Алексєєва, О. Моргунова, Р. Чередника, М. Марченка та інших.

Виклад основних положень. Всебічний розвиток правових відносин, викликаний динамічними процесами змін у суспільстві, потребує якісної упорядкованої системи законодавства та системи права.

Створення, зміна чи скасування правових норм однозначно залежить від джерел права. Не є винятком і сучасні правовідносини в сфері спорту, врегулювання яких здійснюється джерелами, відповідно, спортивного права.

Перш ніж ми спробуємо охарактеризувати зміст та види зазначеного правового явища, вдамося до короткого аналізу джерел права загалом.

Так, поняття «джерело права» є однією з основних категорій у сучасній загальнотеоретичній юриспруденції та має особливе значення і для правової теорії, і практики. В сучасному правовому дискурсі щораз більше уваги відводиться різноманітним аспектам визначення понять джерел права, їх співвідношення з формами права та іншими спорідненими категоріями [3].

В. Копейчиков розглядає джерело права як таке, що породжує право чи правові норми та зазначає, що для суб'єктів, які встановлюють юридичні норми, і для суб'єктів, які їх застосовують, джерела права різні. Так, науковець стверджує, що джерелом права є юридичний мотив, суспільні відносини, які мають правову природу, тобто ті, що можуть і повинні бути врегульовані правовими нормами, типові види правомірної поведінки, конкретні фактичні правовідносини, правові принципи, закони, міжнародно-правові умови, загальнолюдські цінності, досягнутий рівень правової культури, правосвідомість та класифікує їх на: соціально-правові джерела та юридичні джерела [4, с. 191–192].

Р. Ромашов формально-юридичне розуміння «джерела права» трактує як сформульовані і прийняті в офіційному порядку приписи владного характеру, у яких закріплюються загальнозначущі правила поведінки, що забезпечуються системою державних гарантій і санкцій [5, с. 116–117].

Відтак, на нашу думку, джерело права – це державно-офіційні способи виразу і закріплення його норм у певних видах нормативно-правових актів, надання загальним правилам загальнообов'язкового, юридичного значення.

Перейдемо до короткого аналізу основних видів (форм) джерел права.

М. Кельман до основних джерел (форм) права відносить: правовий звичай, юридичний прецедент, нормативний договір, міжнародно-правові акти, нормативний акт [6, с. 326–328].

Своєю чергою, Л. Луць до форм права відносить: нормативно-правовий акт, нормативно-правовий договір, нормативно-правовий прецедент та правовий звичай [7, с. 185].

Л. Шестопалова до форм встановлення правових норм відносить: нормативно-правові акти органів держави, правові договори, правовий звичай, судовий прецедент [8, с. 62-63].

Отож до основних джерел права варто віднести: нормативно-правовий акт, нормативно-правовий договір, правовий прецедент та правовий звичай.

Проаналізуємо їх детальніше.

Сьогодні панує думка, що для України, яка належить до романо-германського типу правової системи, основною формою встановлення правових норм є нормативно-правові акти.

Нормативно-правовий акт – це офіційний акт-документ, який ухвалений уповноваженими суб'єктами правотворчості у визначеній формі і порядку та встановлює (змінює, доповнює, скасовує) правові

норми з метою регулювання суспільних відносин. Нормативно-правовий акт виконує функцію як юридичного джерела права, так і функцію форми права, тобто виступає як спосіб існування і вираження норм права. Водночас нормативно-правовий акт є найбільш досконалим серед усіх форм (джерел) права [9, с. 368].

У баченні М. Кравчука нормативно-правовий акт є письмовим документом компетентного органу влади, що містить формально-обов'язкове правило поведінки загального характеру та є основною формою права [10, с. 131].

Нормативно-правовий акт є основним у правовій системі нашої країни та має низку переваг перед іншими джерелами права.

Зокрема він за необхідності може бути як швидко виданий, так і швидко змінений. Вважаємо, що така перевага дає можливість оперативно реагувати на зміни і у правовідносинах всіх галузей права, і в сферах життєдіяльності суспільства загалом.

Що стосується нормативно-правового договору, то зазначимо, що він є таким, де зазначається угода між двома і більше суб'єктами права, яка укладається для досягнення цілей і вирішення завдань, що має юридичне значення для сторін договору. Вчені декларують, що правила поведінки (норми), закріплені в нормативних договорах, є обов'язковими тільки для суб'єктів, що його уклали, позаяк, по-перше, коло договірних суб'єктів має цілком визначений, але не персоніфікований характер, а по-друге, конкретизовані суб'єктивні права і юридичні обов'язки реалізуються суб'єктами в межах врегульованих договором правовідносин [5, с. 118].

Нормативно-правовий договір приймається декількома правотворчими суб'єктами, договір містить норму права та принципи права, діє в часі, просторі щодо певного кола адресатів та є загальнообов'язковим для них, має юридичну силу, яка забезпечується державою [7, с. 194].

Відтак нормативно-правовий договір – це письмовий документ, який укладається між двома чи більше сторонами, закріплює права та обов'язки суб'єктів договірних сторін, діє в просторі та часі і є загальнообов'язковим для сторін, які його уклали, забезпечується державою відповідно до закону.

Щодо правового прецеденту, то це правотворчий акт, що за умов відсутності нормативно-правової регламентації приймається судовим або адміністративним органом в результаті вирішення конкретної юридичної справи і містить у своїх приписах казуальну норму права, якій надається загальнообов'язкове значення під час вирішення подібних справ у майбутньому [9].

Правовий прецедент – це рішення компетентного органу держави в конкретній справі, яка розглядається вперше, і якому надається формальна обов'язковість під час розв'язання всіх подальших аналогічних судових справ [10, с. 131].

Отже правовий прецедент характеризується як письмове або усне рішення судового чи адміністративного органу з конкретної юридичної справи, яке стало зразком, нормою під час вирішення майбутніх подібних справ. Попри відсутність ознаки нормативності у сутності правового прецеденту для української системи права це джерело права, однозначно, теж займає належне місце у формуванні правових норм.

І нарешті, ще одним видом джерела права є правовий звичай. Він вважається першою історичною формою права.

М. Кравчук зазначає, що правовий звичай – це акт-документ, що містить норму-звичай (стійке правило поведінки, що склалася в результаті його багаторазового повторення), котра санкціонована державою і забезпечується нею. Важливим є те, що держава визнає не всі звичаї, що сформувалися в суспільстві, а лише ті, котрі мають найбільше значення для суспільства, збігаються з його інтересами і відповідають історичному етапу його розвитку [10, с. 215–216].

На думку О. Скакун, правовий звичай – це правило поведінки, що складалося стихійно протягом тривалого часу і стало звичкою людей, ухвалено й охороняється державою (перше засідання новообраної ради до обрання її голови відкриває і веде найстарший за віком депутат) [9, с. 65].

Держава підтримує правові звичаї, які виконують важливу роль у суспільстві, забезпечуючи їх юридичними нормами для їх реалізації. Існують також юридичні норми, що витіснені правові звичаї, як правило, це правові звичаї, які є не корисними для суспільства, до прикладу: споживання алкоголю чи у деяких народів кровна помста, викуп нареченої, норми шаріату.

Отже, на нашу думку, правовий звичай є невід'ємним видом джерел права, що має певний період формування внаслідок чисельних повторень та стає певним правилом поведінки, яке забезпечується державою.

Перейдемо до конкретного аналізу і джерел права, і системи законодавства в галузі спорту України.

Як уже зазначалося, система спортивних правових відносин в Україні сьогодні не є достатньо дослідженою.

Цьому питанню приділялася обмежена кількість наукових праць.

Джерела спортивного права – це форма і спосіб виразу та письмового закріплення норми права у правових актах, які мають юридичне значення, забезпечуються, контролюються та охороняються державою. Спробуємо здійснити поділ та класифікацію основних видів джерел права у галузі спорту.

Р. Чередник джерела спортивного права поділяє на міжнародні та внутрішньодержавні або національні. Так, до міжнародних джерел права вчений відносить міжнародні договори, акти міжнародних спортивних організацій та нормативні рішення міжнародних судів. До національного спортивного права автор відносить нормативно-правові акти, підзаконні нормативно-правові акти, акти національних спортивних організацій (статути, положення і регламенти) [11, с. 282].

О. Моргунов, своєю чергою, до джерел спортивного права відносить нормативно-правові акти, підзаконні нормативно-правові акти, нормативно-правові договори, до яких належать міжнародні договори, ратифіковані Верховною Радою України, звичаї та судові прецеденти [12, с. 624–629]. Зазначимо, що у працях вченого не знайшли свого місця акти національних та міжнародних спортивних організацій (статути, кодекси, правила), хоча їх роль у регулюванні правовідносин у сфері спорту є очевидною.

Ми ж поділяємо думку Р. Чередника щодо поділу джерела спортивного права на: внутрішньодержавні або національні та міжнародні.

До внутрішньодержавних джерел права у сфері спорту слід віднести: закони та підзаконні акти, договори, акти національних спортивних організацій, правові прецеденти та правові звичаї спортивних організацій тощо.

До міжнародних джерел спортивного права варто віднести: міжнародні договори, міжнародно-правові звичаї, акти міжнародних спортивних організацій та нормативні рішення міжнародних судів.

Аби зрозуміти, які із зазначених джерел права характерні для спортивного права України, необхідно проаналізувати систему законодавства, що регулює спортивні відносини в нашій державі, які ми далі розглянемо детальніше.

Внутрішньодержавними джерелами права у сфері спорту є: Конституція України, Закони України «Про фізичну культуру і спорт», «Про підтримку олімпійського, паралімпійського руху та спорту вищих досягнень в Україні», «Про антидопінговий контроль у спорті» тощо. Підзаконні нормативно-правові акти, а саме, укази Президента України, постанови Верховної Ради України та Кабінету Міністрів України, розпорядження місцевих органів державної влади та накази профільних установ та інші.

Спробуємо деталізувати основні норми, що містяться у зазначених елементах системи законодавства України у сфері спорту.

Конституція України регулює широке коло суспільних відносин, зокрема й спортивні правовідносини. Необхідно зазначити, що норми Конституції України безпосередньо не регламентують спортивні правовідносини, проте, ст. 3 Основного закону України вказує на те, що життя і здоров'я людини є найвищою соціальною цінністю у державі, а ч. 4 ст. 49 Конституції України закріплює за державою обов'язок дбати про розвиток фізичної культури і спорту в Україні [1].

Вважаємо, що зазначені положення є фундаментальними для розвитку фізичної культури і спорту в нашій країні, та й зрештою запорукою здорового суспільства загалом та кожної людини зокрема, а також є основою усіх наявних нормативно-правових актів України.

Визначальним у системі законодавства спортивного права в Україні є Закон України «Про фізичну культуру і спорт» від 24 грудня 1993 року, який з моменту прийняття неодноразово піддавався чималим змінам та доповненням.

Він є фактично єдиним та основним нормативно-правовим актом, що конкретно регулює правовідносини у сфері спорту нашої країни.

Ст. 2 цього Закону закріплює те, що законодавство України про фізичну культуру і спорт ґрунтується на Конституції України і складається з цього закону, відповідних міжнародних договорів України та інших нормативно-правових актів, що регулюють правовідносини у цій сфері [13].

Закон визначає загальноправові, організаційні, соціальні та економічні основи діяльності у сфері фізичної культури і спорту в Україні, участь державних органів, посадових осіб, а також підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності у зміцненні здоров'я громадян, всебічного розвитку особистості, забезпечення пріоритету загальнолюдських цінностей, справедливості, взаємоповаги, досягненні високого рівня довголіття засобами фізичної культури і спорту.

Крім того, в законі прописано механізм здійснення державного управління та місцевого самоврядування у сфері фізичної культури і спорту через центральні органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування, закріплено площину повноважень центрального органу виконавчої влади та інших центральних органів виконавчої влади у сфері фізичної культури і спорту.

Також ст.ст. 20, 23 цього закону передбачають можливість здійснення міжнародного співробітництва у сфері фізичної культури

і спорту, а також відповідальність у разі порушення законодавства у цій сфері [13].

У зв'язку з цим можна зробити висновок, що Закон України «Про фізичну культуру і спорт» регулює основні правовідносини у сфері фізичної культури і спорту, закладає основи для подальшого розвитку законодавства в цій сфері, що ще раз підтверджує нашу думку про його базовість.

Наступним варто згадати Закон України «Про підтримку олімпійського, параолімпійського руху та спорту вищих досягнень в Україні» від 14 вересня 2000 року, який спрямований на врегулювання правовідносин, пов'язаних з розвитком олімпійського та паралімпійського руху в Україні. Метою Закону є сприяння створенню передумов для успішної підготовки та участі членів збірних команд України в Олімпійських, Паралімпійських іграх, вихованню молоді засобами спорту в дусі олімпізму, залученню населення до здорового способу життя, зростанню міжнародного авторитету держави. Закон регулює основні положення щодо залучення та використання коштів для підготовки членів збірних команд України до участі в Олімпійських та Паралімпійських іграх, а також забезпечення підтримки баз олімпійської та паралімпійської підготовки [14].

Прийнявши цей закон, держава взяла на себе певні зобов'язання задля досягнення позитивних результатів у сфері олімпійського та параолімпійського руху, а також спорту вищих досягнень.

Закон України «Про антидопінговий контроль у спорті» від 5 квітня 2001 року визначає правові та організаційні засади здійснення антидопінгового контролю в Україні, участь відповідних закладів, установ та організацій у профілактиці, запобіганні застосуванню та поширенню допінгу у спорті. Цим Законом визначено умови здійснення та забезпечення дотримання будь-якого елементу допінг-контролю на території України. Організація та здійснення антидопінгового контролю в спорті проводиться з дотриманням вимог антидопінгового Кодексу Олімпійського руху та покладається на Національний антидопінговий центр з лабораторією антидопінгового контролю у його складі, який створюється Кабінетом Міністрів України. Особливості діяльності Національного антидопінгового центру визначаються положенням, що затверджується Кабінетом Міністрів України. Основним завданням Національного антидопінгового центру є розроблення програми діяльності щодо профілактики, попередження застосування і розповсюдження допінгу в спорті. У разі виявлення та встановлення факту порушення спортсменом антидопінгових правил, а саме, вживання допінгу, Закон передбачає застосування санкцій, які прояв-

ляються у вигляді попередження, дискваліфікації, позбавлення медалей та іншої призової атрибутики, грошових винагород тощо [15].

Як бачимо, Закон України «Про антидопінговий контроль у спорті» встановлює відповідні повноваження та завдання центральних органів виконавчої влади стосовно діяльності щодо попередження, припинення вживання допінгових речовин та порядок їх виявлення, а також межі юридичної відповідальності за їх вживання.

Цей закон ґрунтується на міжнародному нормативно-правовому акті – Кодексі Олімпійського руху. А надто, він є основою низки інших нормативно-правових актів, що врегульовують правовідносини у сфері антидопінгового контролю в Україні, зокрема: Закон України «Про ратифікацію антидопінгової конвенції» від 15 березня 2001 року, метою якого є зменшення та остаточне усунення допінгу у спорті; Закон України «Про ратифікацію додаткового протоколу до антидопінгової конвенції» від 1 липня 2004 року та Закон України «Про ратифікацію Міжнародної конвенції про боротьбу з допінгом у спорті» від 3 серпня 2006 року. Мета цієї Конвенції у сфері фізичного виховання і спорту полягає у сприянні попередженню використання допінгу в спорті та боротьбі в інтересах його викорінення.

Отже, за ієрархічною ознакою, законами України врегулюються найбільш значущі суспільні правовідносини, які виникають у сфері спорту.

Ще один видом нормативно-правових актів, які приймають відповідно до закону та для його виконання, є підзаконні нормативно-правові акти.

Розглядаючи підзаконні нормативно-правові акти, що входять до системи законодавства спортивного права, слід згадати про акти Президента України.

Один із найвагоміших для регулювання правовідносин у сфері спорту є Указ Президента України «Про Національну доктрину розвитку фізичної культури і спорту» від 28 вересня 2004 року, в якому закріплено напрями діяльності держави щодо підсилення ролі фізичної культури і спорту в суспільстві, створення умов для всебічного розвитку, залучення дітей до занять спортом.

Наступним слід зазначити Указ Президента України «Про пріоритети розвитку фізичної культури і спорту в Україні» від 21 липня 2008 року. Його метою є створення умов для подальшого розвитку фізичної культури і спорту, підвищення рівня здоров'я, фізичного та духовного розвитку населення.

Указ Президента України «Про Національну стратегію з оздоровчої рухової активності в Україні на період до 2025 року «Рухова

активність – здоровий спосіб життя – здорова нація» від 9 лютого 2016 року, метою якої є створення сприятливих умов для зміцнення здоров'я громадян як найвищої соціальної цінності та забезпечення реалізації права особи на оздоровчу рухову активність, що сприятиме вирішенню гуманітарних і соціально-економічних проблем для особи, суспільства та держави.

Доцільно також зазначити підзаконні нормативно-правові акти Кабінету Міністрів України у сфері спорту. До таких слід віднести: Постанову Кабінету Міністрів України «Про утворення центрів фізичного здоров'я населення «Спорт для всіх»» від 18 січня 2003 року. У цій постанові держава намагається залучити громадян до занять спортом, створити умови для оздоровлення населення шляхом обладнання та утримання фізкультурно-оздоровчих і спортивних споруд; організації та проведення змагань, конкурсів, показових виступів, фестивалів, спортивних свят тощо. У зазначеному правовому акті передбачається створення Всеукраїнського центру фізичного здоров'я населення «Спорт для всіх» як державної бюджетної організації, яка діє з метою створення сприятливих умов для реалізації права громадян на заняття фізичною культурою і спортом, а також задоволення їх потреб в оздоровчих послугах за місцем проживання та в місцях масового відпочинку населення. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про дитячо-юнацьку спортивну школу» від 5 листопада 2008 року, яка створювала б необхідні умови для гармонійного виховання, фізичного розвитку, повноцінного оздоровлення, змістовного відпочинку та дозвілля дітей та молоді, самореалізації, набуття навичок здорового способу життя, підготовки спортивного резерву для збірних команд України; Постанова Кабінету Міністрів «Про затвердження Державної програми вдосконалення системи підготовки спортсменів до Олімпійських та Паралімпійських ігор» від 26 вересня 2002 року; Постанова Кабінету Міністрів України «Про забезпечення спортивним одягом, взуттям та аксесуарами, спортивним інвентарем індивідуального користування» від 26 липня 2006 року та інші.

Варто згадати й про Постанови Верховної Ради України, зокрема: «Про недопущення закриття та перепрофілювання закладів фізичної культури і спорту, баз олімпійської та параолімпійської підготовки, фізкультурно-оздоровчих і спортивних споруд, лікувально-фізкультурних закладів» від 3 серпня 2006 року, в якій висвітлено офіційну державну позицію щодо неприпустимості закриття та перепрофілювання закладів фізичної культури і спорту, баз олімпійської та параолімпійської підготовки, фізкультурно-оздоровчих і спортивних споруд,

лікувально-фізкультурних закладів. Окрім того, цією постановою було поставлено завдання Кабінету Міністрів України вжити невідкладних заходів щодо недопущення зменшення мережі закладів фізичної культури і спорту, баз олімпійської та параолімпійської підготовки, фізкультурно-оздоровчих і спортивних споруд, лікувально-фізкультурних закладів, а також стосовно відновлення діяльності зазначених об'єктів із визначенням джерел їх фінансування; «Про ратифікацію Міжнародної конвенції про боротьбу з допінгом у спорті» від 2 серпня 2006 року, мета якої полягає у сприянні попередженню використання допінгу в спорті і боротьбі з його використанням.

Вагому частину правових норм, які регулюють правовідносини у сфері фізичної культури та спорту, займають відомчі нормативно-правові акти Міністерства молоді і спорту України, Міністерства освіти і науки України та інших міністерств.

Наприклад Наказ Міністерства молоді і спорту України від 29 березня 2006 року «Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті на прикладні розробки у сфері розвитку окремих видів спорту та методики підготовки спортсменів».

Також задля реалізації державної політики у сфері фізичної культури та спорту центральним органом виконавчої влади було прийнято й інші нормативно-правові акти, якими регулюються спортивні правовідносини, а саме: Наказ Міністерства молоді і спорту України «Про затвердження Порядку присвоєння кваліфікаційних категорій спортивним суддям» від 16 липня 2013 року; Наказ Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Положення про організацію фізичного виховання і масового спорту в дошкільних, загальноосвітніх та професійно-технічних навчальних закладах України» від 2 серпня 2005 року; Наказ Міністерства молоді і спорту України «Про затвердження Положення про рейтинг з олімпійських видів спорту в Україні» від 21 жовтня 2013 року тощо.

Крім того, правовідносини у сфері фізичної культури та спорту на місцях регулюються розпорядженнями голів місцевих державних адміністрацій, рішеннями органів місцевого самоврядування, розпорядженнями керівників установ, організацій спортивного профілю.

Наступним елементом у системі джерел права є нормативно-правовий договір.

Так, якщо не враховувати те, що 1 липня 2013 року було підписано договір «Про співпрацю у сфері фізичної культури і спорту» між Державною службою молоді та спорту та Всеукраїнським фізкультурно-спортивним товариством «Україна», головною метою

якого є співпраця з реалізації державної політики у сфері фізичної культури і спорту, підвищення рівня фізичної підготовки членів сторін, а також організація та проведення фізкультурно-оздоровчої та спортивної роботи серед членів їх сімей та інших громадян та аналогічні договори, які були підписані з Всеукраїнським фізкультурно-спортивним товариством «Колос» та фізкультурно-спортивними товариствами «Спартак» і «Динамо».

Натомість доволі широкий спектр договорів спостерігається в межах взаємовідносин України з іноземними державами щодо спортивних правовідносин.

У ст. 9 Конституції України визначено, що чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України.

У цьому разі держава зобов'язується перед міжнародною спільнотою їх виконувати.

Одним із найголовніших джерел міжнародного права, які регулюють міжнародні спортивні правовідносини, є акти міжнародних спортивних організацій (МСО). До актів міжнародних спортивних організацій належать статuti, положення та інші документи, що встановлюють юридичний статус і регламентують їх діяльність.

До таких документів належать: Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 року, Європейська культурна конвенція 1954 року, Антидопінгова конвенція від 16 листопада 1989 року тощо.

Необхідно згадати й про Олімпійську хартію Міжнародного олімпійського комітету, в якій закріплено основні принципи, норми і правила функціонування олімпійського руху, діяльності Міжнародного олімпійського комітету, міжнародних федерацій із видів спорту, національних олімпійських комітетів, організації та проведення Олімпійських ігор.

Одним з останніх нормативно-правових договорів є угода про співробітництво у сфері фізичної культури і спорту між Міністерством молоді та спорту України і Міністерством культури, спорту і туризму Соціалістичної Республіки В'єтнам від 16 січня 2018 року. Метою цієї угоди є забезпечення необхідних правових умов для розвитку двосторонніх українсько-в'єтнамських відносин у сфері фізичної культури і спорту шляхом співробітництва державних органів, громадських організацій фізкультурно-спортивної спрямованості, федерацій з видів спорту обох країн.

Отже, не рідким явищем є укладання договорів про співпрацю між державними органами та федераціями з різних видів спорту тощо. Але незважаючи на наведені приклади, сьогодні нормативно-правових

договорів, що врегульовують правові відносини у сфері спорту в Україні, недостатньо.

Вагому частину нормативно-правових договорів у сфері фізичної культури та спорту займають договори про співробітництво, які укладаються між нашою державою та іншими державами світу. Зауважимо, що у сфері спортивного права на міжнародному рівні існує багато міжнародних договорів, які нині не ратифіковані Верховною Радою України. Наприклад, Кодекс Спортивної етики, унаслідок чого вони є обов'язковими для виконання на території нашої держави. Попри те спортивні команди України беруть участь у міжнародних спортивних змаганнях, на які поширюються правила міжнародних актів у сфері спорту, а тому усі вони повинні відноситись до джерел спортивного права України, і, відповідно, повинні бути ратифікованими українським парламентом.

У системі джерел спортивного права виокремлюють також судовий прецедент. Характеризуючи судовий прецедент як елемент внутрішньо-державного законодавства. Зауважимо, що поняття прецеденту часто отождожують з англосаксонським видом прецеденту та вважають ніби прецедентність судових рішень неодмінно означає їх загальну обов'язковість у певній частині, проте це не зовсім так [3]. Зазвичай йдеться про Європейський Суд з прав людини, рішення якого є обов'язковими для країн, які ратифікували Європейську Конвенцію з прав людини й основних свобод. Відтак визнання Європейської Конвенції зумовлює появу правового прецеденту в правовій системі України, тобто має обов'язкову силу для українських судів.

Приміром, першою українською справою, яка розглядалася Спортивним арбітражним судом у місті Лозанна, була справа між футбольними клубами «Шахтар» та «Борисфен» щодо відшкодування у сумі 250 тисяч доларів США за футболіста Олега Карамушку.

Зовсім недавно у Спортивному арбітражному суді Лозанни розглядалася справа Федерації футболу України та футбольного клубу «Динамо» щодо технічної поразки «Динамо» за неявку на гру чемпіонату України проти футбольного клубу «Маріуполь», що мав відбутися 27 серпня 2017 року. Футбольний клуб «Динамо» Київ мотивував небажання грати у прифронтовому місті з міркувань безпеки.

Звичайно, можна зазначити й низку інших прикладів судових рішень Спортивного арбітражного суду у м. Лозанна, що стосуються чи то спортивних команд, чи то спортсменів збірних команд України із різних видів спорту. Проте загалом усі вони апріорі встановлюють нові правила поведінки у сфері спортивних правових відносин і, що головне, корегують систему законодавства нашої держави відповідно до міжнародних стандартів.

І на останок розгляньмо значення правового звичаю як джерела спортивного права для системи законодавства України.

Правовий звичай у спорті – це певні правила у спорті, які установлюються в процесі багаторазового та частого використання за тривалий період і в результаті стали загальнообов'язковими до виконання, навіть якщо не відображені у жодних офіційних документах.

З-поміж правових звичаїв варто виокремити найвідоміші, а саме: правило чесної гри, рівності та змагальності.

Особливо яскраво правила чесної гри спостерігаються у футболі. Зокрема такі правила були прийняті Міжнародною Радою Футбольних Асоціацій в 1997 році. А 26 лютого 2006 року виконавчим комітетом Всеукраїнської спортивної громадської організації «Федерація футболу України» було затверджено Кодекс етики і чесної гри «Чесна гра – дисципліна і повага».

Кодекс регламентує спортивну поведінку членів федерації футболу України. Кодекс захищає футбол від проявів расизму та насильства, будь-яких дискримінаційних дій, особливо з погляду політичних міркувань, національних, расових, статевих, мовних або релігійних відмінностей.

Варто зазначити також й про «Кодекс честі олімпійця України».

Кодекс честі олімпійця України – це фундаментальний та універсальний документ, який є нормативною основою української системи спортивного виховання і самовдосконалення. Мета Кодексу полягає в тому, щоб через широку гармонізацію форм, методів і принципів виховної роботи домогтися успіху у підготовці спортсменів, майбутніх олімпійців. Кодекс визначає певні принципи, правила, норми та обов'язки атлетів під час занять спортом.

Окрім звичаєвого права, що установилася в українському суспільстві, слід згадати й про міжнародні правові звичаї.

Міжнародний правовий звичай має усний характер та формується протягом тривалого періоду з урахуванням всіх змінних чинників та з метою запровадження однорідності й загальності практичної діяльності. Характерною рисою для цього виду національних джерел спортивного права є визнання суб'єктами спортивних правовідносин юридичної сили звичаю в якості форми права [3].

Висновки. Система законодавства держави формується на основі певних джерел права, які поділяються на: нормативно-правові акти, нормативно-правові договори, правові звичаї та правові прецеденти. Джерела права є основою формування системи законодавства, зокрема й у сфері спортивних правовідносин.

Джерела спортивного права – це зовнішня форма встановлення та вираження норм права у вигляді письмового документу, виданого

у межах повноваження суб'єктів правотворчості згідно зі спеціальною процедурою, яка має юридичну силу і є обов'язковою до виконання та регулювання спортивних правовідносин.

До джерел спортивного права України слід відносити нормативно-правові акти, серед яких Конституція України, закони та підзаконні нормативно-правові акти; нормативно-правові договори як внутрішньодержавного так і міжнародного характеру, які ратифіковані Верховною Радою України; правові звичаї України та міжнародні правові звичаї; судові прецеденти, до яких належать Рішення Європейського Суду з прав людини, рішення Спортивного арбітражного суду у місті Лозанна; акти міжнародних спортивних організацій тощо.

Проаналізувавши джерела права, що врегульовують правові відносини в сфері спорту в Україні, зазначимо, що наявні їх види формують систему законодавства нашої держави. Констатуємо й той факт, що нині їх кількість та якість не повною мірою здатна врегулювати усі сфери правовідносин в сфері спорту. Це призводить до висновку, що такий стан системи законодавства у зазначеній сфері не в змозі забезпечити якісне регулювання цих правових відносин.

На нашу думку, слід і системно вдосконалити нормативно-правові акти України, і детально регламентувати спортивні правовідносини, адже більшість правовідносини залишається нерегламентованою. Варто також ратифікувати низку міжнародних документів, що дасть можливість всебічно забезпечити українцям їх право на заняття фізичною культурою та спортом.

1. Конституція України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
2. Зайчук О. В., Оніщенко Н. М. Теорія держави і права. Академічний курс: підручник. К.: Юрінком Інтер, 2006. 688 с. URL: http://www.studmed.ru/zaychuk-ov-onschenko-nm-teoriya-derzhavi-prava_b25ddfdf83.html
3. Чередник Р. В. Джерела (форми) спортивного права України. URL: <http://www.pravoznavec.com.ua/period/chapter/79/665/25533>
4. Копейчиков В. Теорія держави і права: підручник. К.: Юрінком Інтер, 2002. С. 2.
5. Ромашов Р., Пархоменко Н., Легуша С., Муртазасва Г. Теорія держави і права: підручник. К.: КНТ, 2007. С. 2.
6. Кельман М., Мурашин О., Хома Н. Загальна теорія держави та права: підручник. Львів: «Новий Світі-2000», 2013. С. 3.
7. Луць Л. Загальна теорія держави та права: навчально-методичний посібник. К.: Атіка, 2007. С. 1.
8. Шестопалова Л. Теорія держави і права: навч. посібник. К.: Прецедент, 2004. С. 2.
9. Скакун О. URL: <http://westudents.com.ua/glavy/70120-1-normativno-pravoviy-akt-yogo-oznaki-ta-spvvdnozhennya-z-pdnormativnimi-aktami.html>

10. Кравчук М. Теорія держави і права. Проблеми теорії держави і права. навч. посібник. Тернопіль: «Карт-бланш», 2002. с. 1.
11. Чередник Р. В. Джерела (форми) спортивного права України. URL: <http://www.pravoznavec.com.ua/period/chapter/79/665/25533>
12. Моргунов О. А. Поняття та система джерел спортивного права. *Форум права*. 2011. № 2. URL: <http://www.nbu.gov.gov.ua/laws/show/3808-12>
13. Про фізичну культуру і спорт: Закон України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3808-12>
14. Про підтримку олімпійського, параолімпійського руху та спорту вищих досягнень в Україні: Закон України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1954-14>
15. Про антидопінговий контроль у спорті: Закон України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2353-14>
16. Про ратифікацію антидопінгової конвенції: Закон України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2295-14>
17. Пархоменко Н. М. Джерела права: проблеми теорії та методології: монографія. К.: ТОВ «Видавництво «Юридична думка», 2008. URL: <http://www.twirpx.com/file/1558730>
18. Кодекс честі олімпійця України. URL: http://noc-ukr.org/about/official_documents/code-of-honor/

Dubinska Z. P. Sources of Law and the System of Legislation in the Field of Sports Legal Relations in Ukraine

The current legislation defines physical culture and sport as a priority policy of our state. Formation of a healthy way of life, upbringing of patriotic feelings, physical and spiritual development of personality.

Dynamic processes of social development require a qualitative and well-coordinated system of law and legislation.

Today, the tendency of development of sports law contributes to increasing the attention of society to the studying of the peculiarities of sources of sports law, the research of their effective and balanced practical application in the modern legislative system of our country.

The concept «source of law» is one of the fundamental categories in the general theory of law. The system of legislation in each country is formed and depends on this legal phenomenon.

The purpose of this article is a thorough research of the concept «source of law», an analysis of its essence and basic properties, as well as a characteristic of the system of legislation in the field of sports of Ukraine.

The concept, essence and system of sources of law as a whole are analyzed and revealed and sources of sports law that regulate sports legal relations in Ukraine are defined.

The analysis of scientific ideas concerning the main sources of sports law, which regulates sports relations in our country, namely: normative and legal acts, normative and legal agreements, legal practices in Ukraine, international legal customs, judicial precedents, decisions of the Sports Arbitration Court in Lausanne city (SAC) and acts of international sports organizations, etc. are carried out.

The division and classification of the main types of sources of law in the field of sports are made, as a result, it is revealed that, today, the system of legislation in this sphere is not able to ensure a qualitative regulation of legal relations in the field of sports.

It is revealed that a significant part of the legal relations in the field of sports in Ukraine is not regulated, and therefore it is expedient to improve and systematize the normative and legal base which regulates the legal relations in the field of sports in Ukraine, as well as to ratify a significant number of international documents in this sphere.

Key words: *source of sports law, legal precedent, legal custom, an international treaty, international and legal custom, an act of an international sports organization, legal act.*

Стаття надійшла 27 серпня 2018 р.

УДК 340.12

Д. Є. Забзалюк

ПОЛІТИКО-ПРАВОВА ДОКТРИНА: ТЕОРЕТИКО-ІСТОРИЧНИЙ АНАЛІЗ

Розкрито теоретичний аналіз юридичної природи політико-правової доктрини. Визначено головні ознаки, проаналізовано структуру та засадничі принципи політико-правової доктрини. Здійснено історичний аналіз політико-правових явищ та процесів як фундаменту становлення та розвитку політико-правових доктрин у конкретний історичний період.

Ключові слова: *доктрина, політико-правова доктрина, політика, право, ідеологія, структура, програма.*

Постановка проблеми. Політика і право – дві категорії, які так чи інакше були визначальними елементами суспільного розвитку протягом усієї історії людства. Кожна історична епоха пронизана політико-правовим розумінням дійсності, що знаходило своє відображення у міфології, релігії, філософії. Політичні та правові детермінанти суспільного життя були каталізатором державно-правового розвитку та визначали, в якому напрямі будуть розвиватись і окремі соціуми, і держави загалом. Безперечно, вказані категорії були цивілізаційними складовими, які характеризували особливості не тільки окремо взятої країни на певному історичному етапі, але і були визначальними ознаками для аналізу всієї епохи.

Політико-правові явища та процеси слугували тією основою, завдяки якій можна було досягти вирішення стратегічних завдань,